

# “Ik heb een roman geschreven over idealisme”

*De roman speelt zich af tijdens de periode van het verzet tegen de kruisraket. Hoe ben je ertoe gekomen om je juist in deze tijd en dit thema te verdiepen?*

Ik had als tiener een, laten we zeggen, sterk ontwikkeld rechtvaardigheidsgevoel. Ik probeerde ondertussen ook een stoere punker te zijn, maar was eigenlijk best een braaf jongetje van dertien. Wel kon ik heel slecht tegen onrechtvaardigheid, en maakte ik me druk over massavernietigingswapens, Reagan, Thatcher en Lubbers, dictaturen, discriminatie, ongelijkheid. Oorspronkelijk wilde ik het verhaal schrijven van twee tieners in dit tijdsgewricht, ook omdat ik dat te vergelijken vind met wat er zich nu afspeelt in de wereld. Ik liep tegen het verhaal van Gardiner aan en merkte dat ik dat een veel fascinerender verhaal vond, wat meer raakvlak had met de thematiek die ik zocht. Feit versus fictie, een verloren ziel versus het doelgerichte van het hebben van een ideaal.

*Hoe heb je het onderzoek voor het boek aangepakt?*

Ik sprak met mensen uit onder andere het Vredesaktiekamp, van de militaire basis Woensdrecht en uit de landelijke politiek. Ik kreeg inzage in een aantal dossiers, waaronder dat van AMOK. Op basis van dat materiaal kon ik een aantal aannames doen, die me weer verder brachten: ik ontdekte bijvoorbeeld wie er betrokken waren bij de granaatdiefstal in Florennes, die een belangrijke rol speelt in de ontmaskering van Gardiner, ik vond linkjes naar België. Ook kwam ik op het spoor van mensen die Gardiner hebben gekend voorafgaand aan zijn periode in het Vredesaktiekamp. Omdat zijn levensverhaal de rode draad vormt van mijn roman – let wel: het is een roman! – ben ik het spoor terug gaan volgen, wat me in Denemarken, Engeland, België, Ierland en Duitsland bracht. Iedereen geeft wel een splinter nieuwe informatie vrij. Dan volgt het puzzelen. En dan het romantiseren.

*Is het je gelukt om licht te werpen op deze raadselachtige figuur Wood/Gardiner?*



Foto: Stavan Smit

VredesMagazine spreekt met schrijver Frank Gunning over zijn roman 'Schuilplaatsen van Woody Gardiner'.

Vreemd genoeg nam iedereen destijds van hem aan dat hij Amerikaan of Canadees was, terwijl zijn accent onmiskenbaar Engels is, en zijn geboortebewijs trouwens ook. Er is altijd ruimte voor twijfel, maar Gardiner is nagenoeg zeker naar de CIA gegaan en vervolgens naar de BVD doorgestuurd, omdat hij niet onder de Amerikaanse vlag kon spioneren – als dat uit zou komen! De VS die een bevriende natie bespioneren! Hoeveel info de BVD vervolgens met de CIA heeft gedeeld weet ik niet, dat is ook niet de focus van mijn onderzoek geweest.

FRANK GUNNING

Dit gegeven maakt hem overigens nog niet tot een superspion of iets dergelijks. Het is wel mooi om te zien hoe het antimilitaristische kamp geprobeerd heeft om de bagatellisering door de overheid van Gardiner – en van zijn rol als infiltrant – om te draaien, door te speculeren op de mogelijkheid dat Gardiner wel degelijk een speler van gewicht was. De affaire was ontegenzeggelijk van gewicht, maar Gardiner zelf was een kruimeldief en een drugskoerier. Hij verzor de meest

prachtige verledens voor zichzelf, maar veel van zijn verhalen heb ik kunnen doorprikken, zoals bijvoorbeeld dat hij in het Amerikaanse leger heeft gezeten en IRA-depots heeft blootgelegd. Ik denk dat zijn pogingen om weer te worden opgenomen in de vredesbeweging voor hemzelf noodzakelijk waren: hij hing aan de altruïstische kringen, ik denk omdat hij er onderdak en verbinding vond. Waarschijnlijk hoopte hij gaandeweg weer de rol van informant op te kunnen pakken, of misschien om nog wat geld te verdienen aan zijn verhaal. Ik heb gaandeweg het onderzoek het idee gekregen dat Gardiner al in de knop gebroken was; een jeugd in internaten en jeugdgevangenis, veel kleine vergrijpen, vermoedens van misbruik. Een roman schrijven lukt mij niet zonder compassie met de personages. Als ik me inleef in Woody, zoals ik het karakter noem dat Gardiner personifieert, dan zie ik vooral onvermogen en dualiteit.

*Kun je wat meer vertellen over de opbouw van het boek?*

De roman is opgebouwd uit zes delen, in evenveel decennia, en verteld door telkens een ander personage. In het deel dat zich in het Vredesaktiekamp afspeelt laat ik een personage aan het woord dat bereid is om veel verder te gaan dan de meeste actievoerders destijds. Ik heb inderdaad vooral activisten gesproken wiens grens lag bij vreedzame acties. Maar ik heb ook mensen gesproken die met een paar honderd granaten van een militaire basis afliepen. En ook iemand die zei: “Ik heb geluk dat er nooit iemand dodelijk gewond geraakt is door zo’n stalen knikker uit mijn katapult.” Ik vond het belangrijk om het verhaal te vertellen vanuit iemand die radicaliseert, omdat ik het mechanisme wilde laten zien dat Gardiners infiltratie zo gevaarlijk maakt: hij heeft het wel degelijk voor elkaar gekregen om in contact te komen met een aantal mensen die bereid waren om een bommetje te plaatsen onder een vliegtuig. Hij heeft dat vuurtje aan weten te wakkeren, of op z’n minst warm weten te houden. Een Belgische bron zei met betrekking tot de granaatdiefstal van de basis in Florennes tegen mij: “Als ze het bunkertje ernaast hadden opengebro-

ken, dan hadden ze het echt gevaarlijke spul in handen gekregen.” Dit deel van het verhaal speelt zich af in een tijd dat in de ons omringende landen een paar zeer agressieve radicale groeperingen aan het werk waren, de RAF, de CCC, de Action Directe. De RaRa ontstond in die tijd. Enerzijds is er een Gardiner die het vuur opstookt, anderzijds hadden sommige mensen er ook gewoon genoeg van: zonder hun toestemming werd de massavernietiging vormgegeven. Waar ligt dan de grens? Ik besloot dat het verhaal meer gediend is bij iemand die die grens bereikt, dan bij iemand die zich buiten de vuurcirkel bevindt.

*Hoe zie je verhouding tussen verbeelding en realiteit, een actueel thema in de Nederlandse literatuur?*

Ik zie de waarde van feitenonderzoek, waarheidsvinding, zeker in maatschappelijk verband. Maar op intermenselijk niveau ga ik liever een laag dieper. In mijn optiek wint fictie altijd. Een journalist die destijds bij de ontmaskering van Gardiner betrokken was zei dat de strekking van mijn beschrijving van de gebeurtenissen klopte, maar de meeste details niet. Ik heb mensen, die journalist ook, tot in de kleinste details gevraagd naar die gebeurtenissen. Iedereen zei weer wat anders. Zo beweerden deze journalist en een collega allebei dat ze de bedenker waren van het idee voor de ontmaskering! Ik heb geschreven wat ik belangrijk en interessant vond om te vertellen, vanuit het perspectief van mijn personages – dus even gekleurd als het beeld dat die journalist gaf. Is dat erg? Wat is waarheid, wat herinner je je nog feitelijk na vierendertig jaar? Mensen hebben de neiging om gebeurtenissen na een tijdje om te zetten in een ingedikt verhaal dat de essentie bevat van waar het in hun beleving om draaide. En gelijk hebben ze. Maar daarnaast ontdekte ik in elk krantenartikel uit die periode foute aannames die als feiten gepresenteerd werden. En dat vind ik best shocking.

Het verhaal van John Gardiner is een verhaal over feit versus fictie, en als schrijver doe ik hetzelfde als hij: ik speel ermee. Mijn roman volgt de tijdlijn die ik gereconstrueerd heb uit feiten, onderbouwde vermoedens en het uitsluiten



van scenario's. Maar ik heb Gardiner nooit als kind gekend, en toch schrijf ik zijn verhaal, vanuit de mond van dat kind opgetekend. Ik maak gebruik van zowel op de werkelijkheid gebaseerde personages als compleet fictieve. Op het moment dat een geschiedschrijver de woorden van Trump opschrijft, zo accuraat als hij maar kan, is het al tot fictie verworden, doordat de schrijver ze in een zelfverkozen context plaats, doordat er altijd context ontbreekt, doordat de situatie wordt ingedikt tot een behapbare vorm. Ik wil beweegredenen in actie zien, tegen elkaar zien botsen, ontdekken welke keuzes er dan te maken zijn, hoe het onvermogen een mens kan weerhouden van bereiken wat hij wil. Als je een roman schrijft kan je veel dieper ingaan op wat er zich werkelijk tussen de kieren bevindt. Als je het spel tussen feit en fictie aangaat, zeg je op een bepaalde manier ook: het maakt niet uit of dit precies zo heeft plaatsgevonden, het gaat om iets anders. Wat mij betreft heb ik een roman geschreven over idealisme, met Gardiner als een gebroken spiegel, een roman over drijfveren. Ik vind het veel interessanter om me af te vragen wat iemand tot zijn daden drijft dan welke rang hij in een inlichtingendienst had. En of ik Gardiner daarmee heb weten te vangen, dat is niet aan mij om te zeggen, maar Woody ken ik door en door.

Interview: Kees Kalkman

# De spion die ons in de kou liet staan

De roman 'Schuilplaatsen van Woody Gardiner' van Frank Gunning geeft een fascinerend beeld van het opereren van een door de BVD aangestuurde informant binnen de vredesbeweging ten tijde van de Koude Oorlog.

**D**e vreemdeling liep begin december 1984 het 'Vredesaktiekamp' in Woensdrecht binnen en zei uit Duitsland te zijn gekomen. Later onderstond er verwarring of het nu 6, 7 of 8 december was geweest. Wel staat vast dat het een koude dag was, waarop de zon zich niet of nauwelijks liet zien. Het kamp was slecht bezet en de vreemdeling was ziek. Achteraf denken sommigen een grote puist in zijn nek te hebben gezien, anderen ontkennen dat bij hoog en bij laag. Neemt niet weg dat hij de volgende dag onmiddellijk begon aan een 24-uurs wake bij de hoofdeuropoort van de vliegbasis.

De plaats van handeling is een cruciale locatie, midden in de Koude Oorlog. De vliegbasis Woensdrecht was door de Nederlandse regering aangewezen als de plek waar nucleaire kruisraketten moesten worden gestationeerd. Die zag de NAVO als het antwoord op de nieuwe SS-20-raketten van de Sovjet-Unie. De regering-Lubbers had de feitelijke plaatsing echter nog niet uitgevoerd, die werd binnen een paar maanden verwacht. Premier Lubbers had in zijn coalitie van CDA en VVD te maken met dissidente christen-radicalen, en daarbuiten met felle oppositie van de PvdA. Om de regering bij elkaar te houden probeerde hij zo veel mogelijk tijd te winnen door met



steeds vernuftiger oplossingen voor de Europese wapenwedloop te komen.

Binnen de NAVO werd al lang met argusogen naar Nederland gekeken. Dat blijkt uit de officiële geschiedschrijving over het buitenlands beleid van de VS aan de hand van documenten, de *Foreign Relations of the United States (FRUS)*. Zo valt in notulen van de National Security Council van 13 oktober 1981 te lezen dat minister van Buitenlandse Zaken Haig opmerkte: "Het moderniseringsprogramma op grond van het eensgezinde besluit van de bondgenoten in 1979 verloopt overal volgens schema, behalve in Nederland. (...) Wij maken ons in toenemende mate zorgen over de Nederlanders, maar tijdens mijn ontmoeting met de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Talboys, verzekerde men mij dat de Nederlanders hun plaatsingsbesluit niet zouden herroepen, maar alleen van plan waren enig noodzakelijk uitstel te betrachten alvorens een beslissing te nemen."<sup>1</sup>

## AGENT-PROVOCATEUR

De man in het kamp in Woensdrecht noemde zich John Gardiner, maar later

bleek dat hij zich bediende van de achternaam van zijn moeder. Hij zei een Vietnamveteraan te zijn, die de kant van de vredesbeweging had gekozen en ervaring had opgedaan met radicale acties in Engeland (Greenham Common) en Duitsland. Maar in feite was hij naar Nederland gestuurd door de Europese centrale van de CIA in Frankfurt en werd hij als agent gerund door operateurs van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD).

Een paar jaar lang was John Wood, alias Gardiner, in Nederland de bekendste spion uit de Koude Oorlog. Gardiner breidde zijn werkterrein binnen enkele maanden uit tot België, waar hij deelnam aan diefstal van vliegtuigmunitie op de basis Florennes, die eveneens was aangewezen als kruisrakettenbasis. Als een echte agent-provocateur smokkelde hij deze 'obussen' het Vredesaktiekamp binnen. Hij werd ontmaskerd, vluchtte naar het buitenland, dook weer op in Groningen, werd gearresteerd na zich te hebben gemeld bij de politie, werd uitgeleverd aan België en veroordeeld tot een lange gevangenisstraf, en kreeg gratie wegens een bezoek van de paus.

ONTDEK JE HEKJE ACTIE. WOENSRECHT, NOVEMBER 1985.

het boek: zie het interview met de schrijver hierna.)

Gunning had daarbij ook de beschikking over een uitgebreide inzage van de Binnenlandse Veiligheidsdienst over Gardiner en het Vredesaktiekamp. Dit is interessant materiaal. Er blijkt vanuit tal van vergaderingen van de toenmalige basisbeweging uitgebreid te zijn gerapporteerd aan de BVD en de groep Woensdrecht van de Rijkspolitie District Breda. Bij een eerste inventarisatie van de inlichtingenrapporten over de periode december 1983 tot en met mei 1984 (de actieve periode van Wood) tel ik twaalf verslagen van vergaderingen in Amsterdam, negen in Utrecht en telkens één in Rotterdam, Arnhem en Den Bosch. In één geval wordt over dezelfde bijeenkomst in Amsterdam drie keer gerapporteerd door waarschijnlijk onafhankelijk van elkaar opererende informanten. In de rapporten staan lange lijsten namen (witgemaakt voor de inzage) en veel details over de actieplanning. De datering van de rapporten valt in een aantal gevallen weliswaar nadat de actie geweest is, maar aangenomen mag worden dat de informatie al van te voren bij de runners bekend was vanuit de regelmatige contacten met de informanten.

Daarna dook John Wood nog één keer op in Amsterdam, bij een manifestatie over de burgeroorlog in Joegoslavië. Hij werd daar geïnterviewd door een oplettende verslaggever van de lokale omroep AT-5, aan wie hij vertelde dat hij de jaren ervoor in Kroatië had doorgebracht, daar getrouwd was, door oorlogsgeweld gescheiden was van vrouw en kind en nu op zoek was naar zijn gezin. Hij bevestigde dat hij de John Wood was die in 1984 een aantal maanden in het kamp in Woensdrecht had gewoond. Vervolgens verdween hij weer in de mist van de geschiedenis.

## OPEN BOEK

Maar nu is hij terug, althans op papier. Want eind vorig jaar is een op grondig onderzoek gebaseerde roman over dit personage verschenen van de hand van Frank Gunning. Gunning is erin geslaagd grote delen van het verleden van John Wood bloot te leggen. Hij heeft uitvoerige gesprekken gevoerd met de actievoerders van destijds en enorme hoeveelheden contemporaine documenten bestudeerd, met een boeiend en vlot geschreven roman als resultaat. (Voor meer over

door de BVD gerunde informant Gardiner op dat moment premier Lubbers in verlegenheid bracht. Op 6 april liet Lubbers, op basis van door Gardiner verstrekte inlichtingen, via het *Journal* weten dat de autoriteiten van "de komende actie op Woensdrecht" op de hoogte waren. "De uitwijk-actie vond echter ongehinderd doorgang op Volkel", aldus De Valk. Ook laat hij zien hoe de actievoorstellen van een informant van de ene dienst (Gardiner voor de BVD) terugkomen in de rapportages van een andere dienst, de Luchtmachtinlichtingendienst LUID, waardoor deze vertekend werden.

Tot op vrij grote hoogte was de radicale vredesbeweging een open boek voor de geheime dienst

Is dit het laatste woord over John Wood/Gardiner? In zijn 'gevangenisbrieven', eveneens gelezen door Gunning, kondigt hij een paar keer aan na het uitzitten van zijn straf verantwoording te willen afleggen aan de beweging en opening van zaken te zullen geven. Dat is, in elk geval in de openbaarheid, nooit gebeurd. Maar in de roman duikt 'Woody Gardiner', zoals hij daar heet, plotseling op vanachter een pilaar op station Brussel Centraal en doet zijn relaas. Wie dat wil horen, moet het boek lezen.

Kees Kalkman

<sup>1</sup> *FRUS Soviet Union III, January 1981 - January 1983*, p. 311. Vermoedelijk gaat dit over minister Max van der Stoep, minister Chris van der Klaauw of staatssecretaris Hans van den Broek. Het is Haig natuurlijk niet kwalijk te nemen dat hij de naam van een van de medewerkers van een kleine, lastige Europese vazal niet kon onthouden.  
<sup>2</sup> Giliam de Valk, *De BVD en inlichtingenrapportages*. Studietoelichting voor Vredesvraagstukken, Nijmegen, 1996.

Frank Gunning, *Schuilplaatsen van Woody Gardiner*. Querido, 2017.